

УДК 94 (091)“18/19”

П'ЯТЬ ЮВІЛЕЇВ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

Віталій ТЕЛЬВАК

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
кафедра давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін,
вул. Лесі Українки 46, Дрогобич, 82100, Україна

Статтю присвячено реконструкції ювілейної грушевськіани першої третини ХХ ст. З'ясовано, що сучасники М. Грушевського п'ятикратно вшановували видатного вченого. Відтворено процес підготовки та перебіг проведення ювілейних заходів. Виявлено ставлення до ювілеїв М. Грушевського з боку представників різних ідейних і партійних середовищ. Узагальнено викликану ювілейними подіями історіографічну рецепцію.

Ключові слова: Михайло Грушевський, ювілеї, вшанування, грушевськіана, рецепція.

Цьогорічне широке відзначення ювілею Михайла Грушевського природно стимулює увагу дослідників до життя та діяльності найвидатнішого українського гуманітарія. При цьому особливої цікавості набуває проблематика, пов'язана з практиками прижиттєвого вшанування Великого Українця, що ніби перегукуються із сьогоднішніми святкуваннями. Зазначимо, що серед українських інтелектуалів доби національного відродження М. Грушевський був своєрідним рекордсменом за кількістю та масштабністю влаштованих йому ювілейних заходів – українська громада мала нагоду п'ять разів вітати свого провідника.

Перша ювілейна дата, котрою українська громада вирішила вшанувати М. Грушевського, мала виразно регіональний західноукраїнський характер. Йдеться про відзначення десятиліття переїзду вченого до Галичини – події, котра за загальним переконанням сучасників, стала поворотним пунктом в історії українців краю. Генезу реалізації цього задуму ініціатори святкування змалювали у передмові до виданого на пошану вченого “Наукового збірника”: “В 1904 р. зродилася між бувшими учениками професора Михайла Грушевського така думка, щоби прилюдно пошанувати того Учителя за його дотеперішню професорську й наукову діяльність у Галичині. Саме в тім році минуло 10 літ, як в австрійську Україну прийшов він, майже не знаний тут молодий чоловік, щоби займати урядове становище професора всесвітньої історії з українською викладавкою мовою на львівському університеті, й одночасно з тим розпочався тут, за його ініціативою, живий, не знаний доси в Галичині науковий рух. По порозумінню з ширшим гуртом його прихильників вибрано форму сієї пошани – видання збірної книжки статей з поля історії, літератури, етнографії і т. д. Зложився комітет, що

запросив до участі в виданні учеників Михайла Грушевського і прихильників його наукової та громадської діяльності. В результаті отся книжка”¹.

Збір текстів і видання самої книги затяглося більше ніж на рік. Протягом цього часу представники складеного з п’яти осіб оргкомітету звернулися до багатьох приятелів та учнів М. Грушевського з пропозицією надати свої статті для запроектованого збірника. Внаслідок тривалої підготовки, “Науковий збірник” вийшов з друку тільки на початку лютого 1906 р. А в неділю 25 лютого в галицькій столиці у приміщенні готелю Л. Штадмілера було влаштовано урочистий комерс з ушанування М. Грушевського. На ньому, як зазначала газета “Діло”, “взяло участь кількадесять мужчин і пань зі Львова і з провінції”². За свідченням присутнього на святі члена оргкомітету В. Гнатюка, загалом зібралося близько 50 осіб, серед яких були й гості з Коломиї, Перемишля, Бережан та інших галицьких осередків.

Після урочистої вечері, першим слово на святі взяв найстарший член оргкомітету Іван Франко, котрий у своїй проникливій, за оцінками присутніх, промові змалював епохальність наукової праці українського професора для Галичини, згадавши також про численні перешкоди, котрі довелося в своїй діяльності долати М. Грушевському. Відзначимо, що про зміст виступу І. Франка ми на сьогодні знаємо лише зі слів В. Гнатюка, тож наведемо дещо довшу цитату: “Він [М. Грушевський] став у нас не тільки репрезентантом української науки на університетській кафедрі, не тільки організатором наукової праці в семінарії та в секціях Наукового Тов[ариства] ім. Шевченка, не тільки центром оживленого наукового і літературного руху на нашій частині України. В ньому ми шануємо ще щось більше, бо чоловіка ясної, критичної думки та чистого і незломного характеру. Він із сього погляду став учителем нашого молодого покоління і замінним чинником у нашій громадській розвою. Він зумів злучити біля наукової праці людей різних таборів і напрямів; своїм критичним умом він сильно протиділав розвою славної галицької бляги та фразеології, а від його правого характеру відскакувало все дволичне, безпринципне та безхарактерне. От тим то поява і діяльність проф. Грушевського цінна і дорога нам подвійно, особливо як задаток кращого розвою тих генерацій, що виростатимуть під його впливом”³.

Після закінчення свого виступу промовець передав М. Грушевському розкішно опрацьований примірник “Наукового збірника”, бажаючи при цьому дочекатися наступного ювілею, коли весь український загал зможе віддати данину поваги його заслугам. За свідченнями кореспондента “Діла”, слова І. Франка викликали сильне враження серед учасників комерсу і навіть “зворушили ювілята до сліз”⁴.

¹ “Передмова,” *Науковий Збірник присвячений професорови Михайлови Грушевському учениками і прихильниками з нагоди Його десятилітньої наукової праці в Галичині (1894–1904)* (Львів, 1906), V.

² “В честь професора Мих. Грушевського / Новинки,” *Діло*, 1906, ч. 35, 3.

³ Володимир Гнатюк, “Честь праці!,” *ЛНВ* 33 (1906): 556.

⁴ “В честь професора Мих. Грушевського / Новинки,” 3.

Від імені університетських вихованців М. Грушевського слово взяв учитель української гімназії у Перемишлі та один із найстарших представників галицької історичної школи Денис Коренець. Після згаданих промов В. Гнатюк відчитав більше ніж двадцять привітальних телеграм, надісланих із Києва, Перемишля, Станіслава, Бережан, Рогатина, Снятина, Кракова, Праги та Відня. Останнім словом на святі взяв сам винуватець, котрий, як передає “Діло”, “подякував в довшій промові, повній глибоких гадок, учасникам за честь, котру йому віддали, прирікаючи, що й на будуче, як дотепер, присвятиться своїй улюбленій праці”⁵.

Через чотири роки після львівського комерсу, приятелі та колеги М. Грушевського відзначили двадцятип’ятиліття літературної творчості вченого, що припало на червень 1910 р. Цього разу вшанування львівського професора було помітно масштабнішим: якщо попереднє святкування 1906 р. мало локальний – і за характером відзначеної події, і за святковими заходами – характер, то цього разу відзначення набуло загальноукраїнського розмаху. Відмінність також полягала в тому, що оскільки сама подія припала на літо, то на ювілей 1910 р. спершу відгукнулися часописи. Події чвертьстолітньої давнини згадав і сам М. Грушевський, котрий занотував у щоденнику: “Був день 25 моєї першої повістки. Прийшло багато телеграм; перша – від Сінявського”⁶.

Цілком очікувано, першим на ювілей свого давнього автора відгукнулося “Діло”. У рубриці “Новинки” галицькій громаді пригадали: “Нині, зглядно вчера – залежно від того, чи числити по старому, чи по новому стилю – минуло 25 літ, як на шпальтах нашого дневника [...], в числі 66 з 15 ст. ст. (27 н. ст.) червня 1885 р. появилася друком перший твір проф. Михайла Грушевського”⁷. Далі автор допису відзначив, що поки українська громада вирішуватиме, в який саме спосіб ушанувати свого провідника, “Діло” познайомить читача з найбільш яскравими сторінками його творчої біографії. Обіцянку редакції дотримав Михайло Лозинський, котрий у ювілейній силуетці, йдучи за автобіографією самого вченого, згадав ключові моменти багатого на події та звершення життєпису львівського професора, наголосивши на складності узагальнення його творчої праці.

У подібному тоні на ювілей М. Грушевського оперативно відгукнулася наддніпрянська періодика. В день ювілею на першій шпальті київської “Ради”, прикрашеної портретом ювіляра, редколегія видання відзначила: “На сумному фоні сучасного українського життя свято 25 літньої науково-літературної діяльності проф. М. С. Грушевського являється світлим і відрадним моментом”⁸. Огляд літературно-наукової праці ювіляра на сторінках того ж числа “Ради” представив Дмитро Дорошенко⁹.

⁵ “В честь професора Мих. Грушевського / Новинки,” 3.

⁶ Михайло Грушевський, “Щоденник,” *Український історик* 1–4 (2002): 119.

⁷ “До 25-літнього ювілею літературної діяльності проф. Михайла Грушевського,” *Діло*, 1910, ч. 141, 6.

⁸ “До ювілею проф. М. С. Грушевського,” *Рада*, 1910, ч. 134, 1.

⁹ М. Ж-ко [Д. Дорошенко], “Двадцять п’ять років літературно-наукової діяльності проф. М. С. Грушевського,” *Рада*, 1910, ч. 134, 2.

Не меншими суперлативами на ювілей М. Грушевського відгукнулися й інші наддніпрянські видання, загалом наслідуючи риторику згаданих вище публікацій. Окреслюючи масштабність і різновекторність діяльності ювіляра, його лідерство у справах наукових і громадських, автори дописів наголошували, що “немає питання якого-б він не торкався в своїх численних працях; немає інституції в життю якої-б він не приймав участі то як творець, то як ближчий співробітник; можна сказати, що й немає діла, до якого-б він не приклав своєї працьовитої руки [...] І то тут і там, і в нас і на Україні закордонній...”¹⁰.

Подібно до того, як це було у випадку відзначення попередньої дати, найактивніші співробітники НТШ, котрі входили до складу його керівних органів, вирішили вшанувати М. Грушевського публічними урочистостями і перед літніми вакаціями обрали спеціальний комітет, котрому було доручено здійснити необхідні приготування. Втім, на заваді цим планам стали голосні події 1 липня 1910 р., коли внаслідок чергового протистояння польської та української молоді у стінах Львівського університету був застрелений Адам Коцко. Ця подія буквально сколихнула українське суспільство по обидва боки Збруча, нікого не залишивши байдужим. Сам М. Грушевський надзвичайно болісно сприйняв трагічну смерть одного зі своїх вихованців. У низці публіцистичних виступів він звинуватив польських господарів краю у демонстративному ігноруванні природних прав української молоді на рідномовну вищу школу, що й призвело до радикалізації протистояння польських та українських студентів у стінах Львівського університету. М. Грушевський також виступив з палкою промовою на похороні А. Коцка. Прощальне слово вченого над могилою одного з лідерів українського студентського руху лягло в основу його статті “Над свіжою могилою”¹¹. Природно, що в такій ситуації громадського неспокою вчений вирішив зректися будь-якого відзначення свого ювілею.

Восени того ж року, коли гострота липневої трагедії дещо притупилася, вшанування ювілейної дати М. Грушевського, попри його власне небажання, все ж відбулося силами деяких місцевих українських громад – як у Галичині, так і на Наддніпрянщині. Незважаючи на небажання М. Грушевського, вшанування його ювілею у Києві все ж відбулося, щоправда дещо пізніше за запланований листопадовий термін, а також у значно скромнішому, аніж передбачалося, форматі. На святкуванні 16 грудня 1910 р., котре відбулося о дев’ятій годині вечора в будинку “Українського клубу” на вулиці Велико-Володимирській 42, був присутній і сам ювіляр. Вечеря супроводжувалася виголошенням промов і відчитанням надісланих з нагоди свята численних вітальних адрес¹².

¹⁰ “Проф. Михайло Сергієвич Грушевський (з нагоди 25-літнього ювілею),” *Українська хата* 6 (1910): 361–362.

¹¹ Михайло Грушевський, “Над свіжою могилою,” *Михайло Грушевський, Твори: у 50 т.* (Львів: Світ, 2005), т. 2, 413.

¹² “Ювілей професора Грушевського,” *Діло*, 1910, ч. 264, 6.

Прикметно, що більшість авторів, котрі відгукнулися на ювілей 1910 р., зичачи ювіляру довгих років життя та плідної праці, бажали йому також, як про це уперше прозвучало на шпальтах “Діла”, “діждати 50 літнього ювілею своєї праці для добра українського народу”¹³. Попри згадане вище побажання, М. Грушевському взагалі не судилося відсвяткувати свій півстолітній ювілей, адже вибух Першої світової війни «подарував» ученому арешт та заслання до російської глибинки, де він не мав можливості повноцінно займатися улюбленою працею.

В Австро-Угорщині з нагоди ювілею М. Грушевського вийшло спеціальне число “Вісника СВУ”, повністю присвячене особі ювіляра¹⁴. Статті цього випуску цікаві передусім з огляду на формування образу М. Грушевського як “батька нації”. У редакційній статті видатного історика було названо “великим учителем нації”, а також “духовним провідником та ідеологом визволення України”, продовжувачем національної справи кирило-мефодіївців та М. Драгоманова. Винятково у піднесеному тоні змальовано громадську, наукову, організаційну та педагогічну діяльність ученого, особливо акцентовано національну вагомість його історіографічної праці. Стверджувалося, що М. Грушевський “вернув нації її дідів і прадідів, вернув їй її історичну гідність, сотворив науково обосновану українську схему історії східних Слов’ян, науково уґрунтовану історію України як історично-національної одиниці”¹⁵. Незважаючи на розділеність українців лінією фронту та політичними орієнтаціями, автори висловлювали ювілярові слова вдячності за жертвовну працю від імені всього народу.

Не пройшов повз увагу української громадськості ювілей М. Грушевського і в Російській імперії. Співробітники московської редакції “Украинской жизни”, з якою по приїзді до другої російської столиці вчений нав’язав тісні контакти, присвятили ювіляру грудневу книгу часопису, згодом опублікувавши її матеріали окремою брошурою. У передмові до неї зазначалося, що це “скромна данина тому, чиє життя, повне невсипущої праці, було цілковито віддане на користь української національної справи”. Акцентуючи різнобічність творчих зацікавлень та культурно-громадської діяльності М. Грушевського, представники редакції висвітлили вплив ученого на розвій усіх напрямів українського життя початку ХХ ст. “В особі М[ихайла] С[ергійовича], – зазначалося у редакційній передмові, – ми маємо не лише значного вченого з великим ім’ям, але й настільки ж видатного суспільного діяча і талановитого, невтомного журналіста. У всіх галузях служіння українству, де проявилася різнобічна діяльність М. С. Грушевського, йому належать цілком виняткові та незабутні заслуги”¹⁶. Збірка містила статті трьох авторів, які розкривали провідні напрями діяльності ювіляра: Сергія Єфремова “На сторожі національної гідності”, Олександра

¹³ “До 25-літнього ювілею літературної діяльності проф. Михайла Грушевського,” 6.

¹⁴ “Українські часописи про ювілей проф. М. Грушевського,” *Вісник СВУ* 127 (1916): 788–789.

¹⁵ “Редакційна стаття,” *Вісник СВУ* 127 (1916): 777–778.

¹⁶ Ал. Саликовский, “Пять лет,” *Украинская жизнь* 12 (1916): 15.

Лотоцького (під псевдонімом О. Белоусенка) “На громадському посту” та Миколи Василенка “М. С. Грушевський як історик”.

Четвертий з черги ювілей М. Грушевського, подібно до першого, мав виразно регіональний західноукраїнський характер і також апелював до факту переїзду видатного вченого до Галичини 1894 р. У 1919 р. у середовищі галицьких українців виникла ідея відзначити двадцятип’ятиліття цієї події виданням спеціально присвяченого ювіляру тому “Записок НТШ”. Втім, унаслідок повоєнних фінансових негараздів, видання з’явилося з кількарічним запізненням. У ньому була опублікована етапна для розуміння наукового феномену М. Грушевського стала стаття В. Гарасимчука “Михайло Грушевський як історіограф України”¹⁷.

Найбільшою масштабністю серед прижиттєвих ушанувань М. Грушевського був позначений останній з черги – п’ятий – ювілей, що за задумом організаторів поєднав у собі сорокаріччя літературно-наукової праці (котре припадало на червень 1925 р.) та шістдесятиріччя життєвого шляху. При цьому відзначимо, що в академічному середовищі були плани відсвяткувати сорокаліття літературно-наукової праці М. Грушевського в 1925 р., проте він відмовився¹⁸. Оскільки на сьогодні перебіг організації ювілею 1926 р. та самі святкові заходи доволі докладно реконструйовано, відсилаємо зацікавленого читача до відповідної літератури¹⁹, а нижче зосередимося головню на рецепції, котру викликало шістдесятиліття видатного вченого в Україні та за її межами.

Ювілей М. Грушевського був очікуваною подією в культурному житті українців, адже фактично йшлося про перше офіційне вшанування його особи. Патріотична громадськість у персональній даті вченого вбачала свято всієї національної культури, про що свідчили численні інформаційні звіти у тогочасній радянській, західноукраїнській та еміграційній пресі, де оповідалося про перебіг підготовки до ювілейних заходів²⁰.

Зрозуміло, що найбільш жваво та масштабно на ювілей М. Грушевського відгукнулися в радянській Україні. Перші оцінки життєвого та творчого шляху ювіляра прозвучали у виступах під час ювілейного засідання в актовій залі Київського університету – тодішнього Київського інституту народної освіти – 3 жовтня 1926 р. У них відбулося бачення багатогранної діяльності видатного українця з перспективи його складного та діяльного життя. Вже у вступному

¹⁷ Василь Герасимчук, “Михайло Грушевський як історіограф України,” *Записки НТШ* 133 (1922): 1.

¹⁸ *Ювілей академіка М. С. Грушевського. 1866–1926* (Київ: Видання ювілейного комітету, 1927), 7.

¹⁹ Руслан Пиріг, *Життя М. С. Грушевського: останнє десятиліття (1924–1934)* (Київ, 1993), 55–72.

²⁰ Див. напр.: “Ювілей акад. М. С. Грушевського,” *Пролетарська правда*, 1926, № 210, 6; “Ювілей проф. М. С. Грушевського,” *Діло*, 1926, № 203, 4; “Ювілей акад. М. С. Грушевського,” *Тризуб* (Париж), 1926, чис. 47, 24–25; “До ювілею акад. Грушевського,” *Тризуб* (Париж), 1926, чис. 48, 27; “Ювілей акад. М. С. Грушевського,” *Українські вісти* (Париж), 1926, № 10, 3.

слові голови Ювілейного комітету та прибічника М. Грушевського у внутрішньо академічній боротьбі академіка Павла Тутківського було відзначено помітне пожвавлення діяльності Академії в галузі гуманітарних наук від часу повернення вченого з еміграції. Промовець також наголосив, що саме ювілярові належить ідея заснування Української Академії наук та перші реальні кроки щодо її втілення; у підсумку своєї промови він назвав ученого “найкращою справжньою окрасою і славою Української Академії”²¹.

Приблизно в такому ж оцінному руслі науково-організаційну діяльність М. Грушевського охарактеризував президент ВУАН В. Липський²². Спеціально на характеристиці історіографічної спадщини ювіляра зупинився Дмитро Багалій²³. Від імені ювілейного комітету діяльне життя та наукову творчість М. Грушевського охарактеризував Осип Гермайзе. Зазбручанські українці вислали на ювілей свого довголітнього провідника К. Студинського та І. Свенцицького. Вповні очікувано, у своїх виступах вони відзначили потужний вплив різнопланової праці ювіляра на модернізацію всіх галузей життя західноукраїнських земель.

Від імені інтелігенції сусідніх народів М. Грушевського вітали ректор Мінського університету В. Пічета та представник Литовського університету Ю. Іонінас. У їхніх виступах поставав образ видатного сина свого народу, справжнього символу українства. Тож і побажання, висловлені ювілярові, стосувалися подолання українцями історичних перешкод на шляху до повної реалізації свого національного “Я”.

Урочистими за тональністю, але дещо відмінними за висловленими оцінками були виступи представників партійних і радянських органів О. Левицького, М. Барана та П. Любченка. На відміну від більшості доповідачів, вони не обмежилися лише констатацією фундаментальності внеску ювіляра до скарбниці національного культурного та наукового життя. Партійні функціонери не оминули пригадати М. Грушевському його перебування “у великій класовій борні по той бік барикади” – головування у Центральній Раді та неприхильне ставлення до встановлення більшовицької влади в Україні.

На ювілей М. Грушевського широко відгукнулася українська громадськість і поза межами радянської України. На галицьких теренах українська преса в дні святкувань вийшла з ювілейними дописами, в яких найбільше уваги було приділено характеристиці наукового доробку видатного вченого. Особливістю ювілейних публікацій, що з’явилися на сторінках західноукраїнської преси, було зрозуміле наголошення на здобутках львівської доби життя та діяльності вченого. У день київського святкування “Діло” на своїх шпальтах опублікувало розлогу статтю В. Дорошенка під промовистою назвою “Всеукраїнське свято”²⁴.

²¹ Ювілей академіка М. С. Грушевського. 1866–1926, 7.

²² Там само, 8.

²³ Там само.

²⁴ В. Дорошенко, “Всеукраїнське свято (Ювілей акад. М. Грушевського),” *Діло*, 1926, ч. 218, 2.

Відгукнулася на ювілей М. Грушевського розлогою статтею й львівська “Рада”. Її автор Андрій Жук стисло і водночас досить влучно змалював головні віхи працюючого життя та самовідданої праці ювіляра²⁵. На ювілей М. Грушевського широко відгукнулися також численні просвітні, суспільно-політичні та наукові часописи, що виходили в Галичині. На їхніх сторінках, поряд із загальними оцінками життєвого та творчого шляху видатного вченого, відповідно до тематичної специфіки, акцентувалося увагу на тих чи інших аспектах його діяльності.

Наукову ж діяльність ювіляра найґрунтовніше висвітлив “Літературно-науковий вістник”. Автором ювілейного нарису виступив один із найталановитіших львівських учнів М. Грушевського М. Кордуба. Поставивши перед собою завдання узагальнити історіографічну творчість учителя, дослідник наголосив на важливості історичних знань для національного самоусвідомлення всіх культурних народів, передусім таких, як українці, що позбавлені власної державності. У цьому плані, на його думку, твори М. Грушевського посідають особливе місце в історії вітчизняної культури, виконуючи важливу національно-будительську функцію. “Щойно сам кінець XIX-го в., – стверджує М. Кордуба, – дав нам загально-національного історіографа в повнім, можна сміливо сказати, ідеальнім значінню цього слова, дав нам М. С. Грушевського”²⁶.

Голосною була реакція на київське свято й на сторінках української емігрантської періодики, давши імпульс для нового осягнення життєвого та творчого шляху М. Грушевського. Воно відбувалося на тлі ідеологічних дискусій, що точилися в середовищі української еміграції, а висловлені оцінки відбивали світоглядні переконання представників тієї чи іншої течії.

Відгукнулися на ювілей М. Грушевського й представники західноєвропейського наукового світу. Найбільше про свято видатного українця писали чеські науковці. Розлогу ювілейну статтю з портретом ювіляра написав відомий славіст Ярослав Бідло, вона з’явилася на сторінках знаного своїми слов’янськими симпатіями чеського щоденника “Prager Presse”. Короткими інформаційними повідомленнями на ювілей М. Грушевського відгукнулися й провідні славістичні часописи “Revue des Études Slaves”²⁷ та “Rivista di letteratura slave”²⁸.

Підсумовуючи огляд ювілейної грушевськіани, насамперед відзначимо її розлогість і багатоформатність: поза сумнівом, жоден інший український учений

²⁵ А. Б. [А. Жук], “Михайло Грушевський. З приводу 60-ліття уродин і 40-літнього ювілею наукової і громадянської діяльності,” *Рада*, 1926, ч. 71 (91), 1.

²⁶ Мирон Кордуба, “Академик Михайло Грушевський як історик (з нагоди ювілею),” *ЛНВ* 91 (1926): 347–348.

²⁷ “Le Secrétaire la Rédaction. Chronique: informations,” *Revue des Études Slaves* (Paris), 1926, t. 6, 164.

²⁸ E. G. L. [Ettore Lo Gatto], “Michajlo Hruševskij,” *Rivista di letteratura slave* (Roma), 1926, Anno primo, 510.

і громадський діяч того часу не здобувся на таку прискіпливу увагу з боку сучасників. Також вкажемо на суголосність ювілейних характеристик загальним оцінним тенденціям грушевськознавчого дискурсу у першій третині ХХ ст.: найбільш значущими в очах дописувачів виявилися соборницькі зусилля видатного вченого, а також творення ним національної історичної метрики. Попри згадану у передмові специфіку ювілейних текстів, сучасники М. Грушевського, відгукуючись на його святкові дати, не тільки виопуклювали видатні здобутки, але й не приховували болючих прорахунків, у першу чергу – поразку політики Центральної Ради та спроби порозуміння з більшовиками. Назагал же, в оцінках з нагоди ювілеїв М. Грушевського сфокусувалося ставлення і до виплеканої ним історіографічної традиції, і до сповідуваної громадсько-політичної практики.

FIVE JUBILEES OF MYKHAILO HRUSHEVSKY

Vitaliy TELVAK

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
Department of Ancient History of Ukraine and special historical disciplines,
46 Lesia Ukrainka str., 82100, Drohobych, Ukraine

The article is devoted to the reconstruction of Hrushevsky's anniversaries of the first third of the twentieth century. The first anniversary date had a distinctly regional character being celebrated on the territory of Western Ukraine and celebrated the decade of scientist's movement to Galicia. Due to delays in the publication of "Naukovy zbirnyk" dedicated to the hero of an anniversary, celebration took place in February 1906.

In 1910 the celebration noted the literary activity of Hrushevsky. This time the anniversary reached a nationwide scale. Western Ukrainian ("Dilo", "Kameniar") and the Dnieper ("Rada", "Svitlo", "Selo") editions congratulated the scholar. On the anniversary Hrushevsky there was a response of Russian periodicals, particularly "Rech". In honor of the anniversary of Hrushevsky there were held special meetings in Przemyśl, Kyiv, Kharkiv, St. Petersburg.

M. Hrushevsky have met half a century of his life path (1916) in Moscow exile. A special issue of "Visnyk SVU", entirely dedicated to the person of the scientist, was published in Austria-Hungary on the occasion of the anniversary. Such Lviv periodicals as "Dilo", "Ukrainske slovo" and the camp newspapers ("Rozvaha", "Vilne slovo", "Prosvitnii lystok") have also reacted on the anniversary of historian by a number of personals. A special issue of the Moscow magazine "Ukraynskaia zhyzn" was devoted to Hrushevsky's anniversary in the Russian Empire.

The fourth anniversary of Hrushevsky like the first one, had a regional, west Ukrainian character and reached out to the scientist's move to Galicia in 1894. In 1919 Galician Ukrainians decided to honor this event by the publication of the volume of "Memoirs of the Shevchenko Scientific Society" dedicated to the anniversary celebrant.

The fifth anniversary, combining forty years of literary and scientific work (1925) and sixtieth anniversary the life course (1926) was marked by the largest immensity among the earthly commemorations of Hrushevsky. The first evaluations of life and career of hero of the anniversary were made in the speeches during the anniversary meeting in the hall of Kyiv University, that took place on October 3, 1926. Jubilee ceremonies have also taken place in Kharkiv, Kamianets-Podilskyi and Odessa. Ukrainian publicity beyond the Soviet Ukraine border had also reacted extensively to the anniversary of Hrushevsky. Ukrainian press on the Galician territory (namely "Dilo", "Rada", "Narodnia Prosvita", "Literaturno-naukovy visnyk") in the days of celebrations was issued with a number of jubilee personals,

where the attention was paid mainly to the characterization of scientific works of the scientist. Hrushevsky's anniversary has found a substantial review on the pages of Ukrainian emigrational ("Ukrainsky visty", "Tryzub") and Western ("Prager Presse", "Slovanský Pøehled", "Revue des Études Slaves", "Rivista di letteratura slave") periodicals.

As a result, the harmony of the anniversary characteristics and the total estimative tendencies of Hrushevsky studies' discourse in the first third of the twentieth century has been shown. It has been indicated that the attitude both to Hrushevsky's fostered historiographical tradition, and to the embraced social and political practice was focused within the estimates on the occasion of his jubilee.

Key words: Mykhailo Hrushevsky, jubilees, commemoration, Hrushevsky studies, reception.

REFERENCES

- A. B. [A. Zhuk]. "Mykhailo Hrushevskiy. Z pryvodu 60-littia urodyn i 40-litnoho yuvyleiu naukovoï i hromadianskoi diialnosti." *Rada*. 1926, ch. 71 (91). 1. (in Ukrainian).
- "Do 25-litnoho yuvyleiu literaturnoi diialnosti prof. Mykhaila Hrushevskoho." *Dilo*. 1910, ch. 141. 6. (in Ukrainian).
- "Do yuvyleiu akad. Hrushevskoho." *Tryzub* (Paryzh). 1926, chys. 48. 27. (in Ukrainian).
- "Do yuvyleiu prof. M. S. Hrushevskoho." *Rada*. 1910, ch. 134. 1. (in Ukrainian).
- "Iuvilei akad. M. S. Hrushevskoho." *Proletarska pravda*. 1926. ¹ 210. 6. (in Ukrainian).
- "Iuvilei akad. M. S. Hrushevskoho." *Tryzub* (Paryzh). 1926, chys. 47. 24–25. (in Ukrainian).
- "Iuvilei akad. M. S. Hrushevskoho." *Ukrainsky visty* (Paryzh). 1926. ¹ 10. 3. (in Ukrainian).
- "Iuvilei prof. M. S. Hrushevskoho." *Dilo*. 1926. ¹ 203. 4. (in Ukrainian).
- "Iuvylei profesora Hrushevskoho." *Dilo*. 1910, ch. 264. 6. (in Ukrainian).
- Doroshenko, V. "Vseukrainske sviato (Iuvilei akad. M. Hrushevskoho)." *Dilo*. 1926, ch. 218. 2. (in Ukrainian).
- E. G. L. [Ettore Lo Gatto], "Michajlo Hruševskij." *Rivista di letteratura slave* (Roma). 1926. Anno primo. 510. (in Italian).
- Herasymchuk, Vasyl. "Mykhailo Hrushevskiy yak istoriohraf Ukrainy." *Zapysky NTSh* 133 (1922): 1. (in Ukrainian).
- Hnatiuk, Volodymyr. "Chest pratsi!" *LNV* 33 (1906): 556. (in Ukrainian).
- Hrushevskiy, Mykhailo. "Nad svizhoiu mohyloiu." *Mykhailo Hrushevskiy, Tvory: u 50 t.* Lviv: Svit, 2005, t. 2. 413. (in Ukrainian).
- Hrushevskiy, Mykhailo. "Shchodennyk." *Ukrainsky istoryk* 1–4 (2002): 119. (in Ukrainian).
- Korduba, Myron. "Akademyk Mykhailo Hrushevskiy yak istoryk (z nahody yuvyleiu)." *LNV* 91 (1926): 347–348. (in Ukrainian).
- "Le Secrétaire la Rédaction. Chronique: informations." *Revue des Études Slaves* (Paris). 1926, t. 6. 164. (in French).
- M. Zh-ko [D. Doroshenko]. "Dvadtsiat piat rokiv literaturno-naukovoï diialnosti prof. M. S. Hrushevskoho." *Rada*. 1910, ch. 134. 2. (in Ukrainian).
- "Peredmov." *Naukovyi Zbirnyk prysviachenyi profesorovy Mykhailovy Hrushevskomu uchenykamy i prykhylnykamy z nahody Yoho desiatylitnoi naukovoï pratsi v Halychyni (1894–1904)*. Lviv, 1906. (in Ukrainian).
- "Prof. Mykhailo Serhiievych Hrushevskiy (z nahody 25-litnoho yuvyleiu)." *Ukrainska khata* 6 (1910): 361–362. (in Ukrainian).
- Pyrih, Ruslan. *Zhyttia M. S. Hrushevskoho: ostannie desiatylittia (1924–1934)*. Kyiv, 1993. (in Ukrainian).

“Redaktsiina stattia.” *Visnyk SVU* 127 (1916): 777–778. (in Ukrainian).

Salykovskiy, Al. “Piat let.” *Ukrainskaia zhyn* 12 (1916): 15. (in Russian).

“Ukrainski chasopysy pro yuvilei prof. M. Hrushevskoho.” *Visnyk SVU* 127 (1916): 788–789. (in Ukrainian).

“V chest professora Mykh. Hrushevskoho / Novynky.” *Dilo*. 1906, ch. 35. 3. (in Ukrainian).

Yuvilei akademika M. S. Hrushevskoho. 1866–1926. Kyiv: Vydannia yuvileinoho komitetu, 1927. (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редколегії 28 січня 2018 р.

Прийнята до друку